

Кучерук О. А. Лінгвометодична підготовка майбутніх учителів української мови і літератури з використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій// Мовна особистість в освітньому просторі: монографія / за заг. ред. І. Д. Пасічника; редкол. О.А.Вісич, Х. М. Карповець, З. В. Столяр. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. – С. 213-222. – 270 с.

Кучерук О. А.,

доктор педагогічних наук, професор кафедри

журналістики та дидактичної філології,

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЛІНГВОМЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства й диджиталізації освітніх послуг відбуваються процеси, що, з одного боку, викликають тривогу, труднощі в опануванні інноваційних інструментів і методик навчання, а з іншого – перехід професійно-педагогічної підготовки фахівця на новий інформаційно-технологічний рівень. Функцію модернізації вищої освіти значною мірою виконують електронні освітні ресурси та співвідносні з ними технології навчання.

Професійна освіта вчителя регулюється низкою документів. Зокрема, актуальним є переосмислення ключових положень професійного стандарту вчителя закладу загальної середньої освіти (2020), що орієнтує на формування в майбутніх педагогів низки загальних і професійних компетентностей [5]. За цим документом, трудові функції корелюють із такими професійними компетентностями, як мовно-комунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно-етична, компетентність педагогічного партнерства, інклюзивна, здоров'язбережувальна, проєктувальна, прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична,

інноваційна, здатність до навчання впродовж життя, рефлексійна. Відповідно на часі вдосконалення професійного становлення майбутніх педагогів, зокрема учителів української мови і літератури, з урахуванням ідей зазначеного документа й освітніх запитів нової української школи.

В умовах пандемії Covid-19 особливо відчутним стало те, що заклад загальної середньої освіти потребує таких учителів-словесників, які спроможні ефективно працювати в умовах глобального інформаційного простору, володіють здатністю критично аналізувати, інтерпретувати інформацію та генерувати оригінальні думки, продукувати тексти/медіатексти, розроблювати й проводити уроки з використанням інструментів ІКТ на засадах педагогічного партнерства. У зв'язку з положеннями професійного стандарту вчителя й потребами НУШ мета і завдання лінгвометодичної підготовки здобувачів вищої педагогічної освіти набувають нових смислів.

Аналіз праць науковців свідчить, що застосування засобів ІКТ для реалізації освітніх цілей досліджують В. Биков, С. Іванова, С. Литвинова, Н. Морзе, О. Наливайко, Т. Сінгх (T. Singh), С. Чан (S. Chan) та ін. У їхніх працях розкрито теоретичні засади використання ресурсів електронних бібліотек для роботи з інформацією та для досягнення науково-освітніх завдань, схарактеризовано види електронних освітніх ресурсів, особливості дистанційного і змішаного навчання тощо.

Дискусійні питання мовно-методичної підготовки студентів-філологів представлено в працях З. Бакум, Н. Голуб, О. Горошкіної, С. Карамана, О. Караман, Х. Карповець, О. Копусь, Л. Овсієнко, І. Пентилюк, А. Попович, З. Столяр, І. Хом'яка, Л. Шевцової та ін. Окремі питання професійної, зокрема предметно-методичної, підготовки вчителя-словесника на засадах електронної лінгводидактики та медіаосвіти розглянуто в працях Л. Златів, Г. Корицької, І. Нагрибельної, Г. Онкович, Л. Попової, О. Семенов, Т. Хижньої, В. Шуляра, Т. Яценко, М. Ячменик та ін. Зокрема, у їхніх роботах розкрито досвід викладання фахових освітніх компонентів для студентів-філологів на основі ідей електронної лінгводидактики, з використання засобів мультимедіа,

електронних словників, засобів електронної комунікації; визначено особливості розвитку блогодидактики, використання її в процесі навчання української мови; окреслено мотиваційних і освітній потенціал вебквестів у мовно-літературній освіті; акцентовано на важливості практикування цифрових наративів у методичній підготовці майбутніх учителів української мови і літератури та ін.

Варто зазначити, що, хоч останнім часом поживавився інтерес дослідників до питань модернізації вищої освіти, проблема формування предметно-методичної компетентності у зв'язку з інформаційно-цифровою в системі професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури потребує більшої уваги. Студіювання відповідних публікацій науковців, а також спостереження за практикою навчання здобувачів вищої педагогічної освіти свідчать, що теорія і практика інтеграції ІКТ у фахову підготовку студентів-філологів досліджена недостатньо.

Мета публікації – розглянути засоби ІКТ через призму власного досвіду формування предметно-методичної компетентності в практиці лінгводидактичної підготовки майбутнього вчителя української мови і літератури.

Поділяємо думку А. Джурило, що модель педагога як носія знань, який передає свою мудрість учням, більше не підходить для цілей освіти 21-го століття. Завдяки тому, що молоді люди зможуть отримати доступ до знань і навичок за допомогою своїх телефонів, планшетів чи комп'ютерів, роль учителя в класі чи викладача в лекційному залі має бути терміново переосмислена. Учитель повинен стати фасилітатором, який заохочує та координує [1, с. 52]. Відповідні функції вчитель зможе якісно виконати, якщо володітиме низкою компетентностей, зокрема предметно-методичною в поєднанні з інформаційно-цифровою, складником якої є інфомедійна грамотність.

За результатами анкетування студентів-філологів 3 курсу (35 осіб) Житомирського державного університету імені Івана Франка, 57% реципієнтів

не задоволені власним рівнем розвитку інфомедійної грамотності, який оцінюють як середній. У сучасних умовах професійного розвитку майбутніх учителів української мови і літератури такий стан, з одного боку, перешкоджає ефективному формуванню в них предметно-методичної компетентності, а з іншого – потребує більшої уваги до інтегрування засобів ІКТ в методичну підготовку студентів-філологів, до формування предметно-методичної компетентності у тісному зв'язку з інформаційно-цифровою.

О. Семенов цілком слушно наголошує, що загальноосвітня школа потребує словесників, які здатні ефективно працювати в умовах зростання обсягів інформації, володіють уміннями аналізу, інтерпретації та продукування фахових цифрових текстів, проєктують і проводять уроки та виховні заходи з урахуванням цифрових технологій, створюючи атмосферу дослідницько-пізнавальної співпраці [4, с.210-211].

Емпіричні дослідження свідчать про те, що ефективними інструментами інформаційно-комунікаційних технологій у вивченні дисциплін лінгводидактичного спрямування здобувачами вищої освіти є такі: електронні бібліотеки, навчально-методичні блоги, програми для організації відеоконференцій, вебінарів, онлайн-уроків в умовах дистанційного чи змішаного навчання, електронні лексикографічні праці, гугл-сервіси, мобільні додатки, ютуб, навчальні онлайнві платформи (На урок, Прометеус, Всеосвіта, Едера) тощо. Зазначені інструменти можуть бути використані в процесі самостійної роботи студентів-філологів та під час професійної діяльності викладачів.

Розглянемо деякий власний досвід використання засобів ІКТ для лінгвометодичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури, що поєднує мовний, соціокультурний, комунікативний і технологічно-методичний компоненти.

Розпочнемо з *електронної бібліотеки* – це, за нашим узагальненням, веб орієнтований ресурс і сервіс, що сукупно мають забезпечити розповсюдження інформаційної продукції та відкритий доступ до неї користувачів мережі

Інтернет, а також технологічну підтримку функціонування [3, с.155-156]. Студенти надають перевагу інституційним електронним бібліотекам освітніх закладів, у яких навчаються, а також використовують електронні бібліотеки «Чтиво», «Україніка» (створену Національною бібліотекою України імені В.І. Вернадського) та ін. Майбутні педагоги-словесники використовують їх для мобільного пошуку, відбору й нагромадження інформації; для створення карт знань, мультимедійних презентацій, інфографіки, тематичних інтерактивних плакатів, буктрейлерів (реklamних відеороликів про книгу); для виконання науково-дослідницьких робіт тощо.

Окремої уваги потребує робота студентів із електронними словниками, довідковими медіаресурсами для збагачення їхнього тезаурусу, розвитку мовної свідомості та навичок інформаційної і медійної грамотності. За нашими спостереженнями, майбутні вчителі-словесники часто послуговуються різними електронними лексикографічними ресурсами, зокрема: електронним виданням «Словники України» – 4.0, що розміщене на українському лінгвістичному порталі і складається з п'яти словникових підсистем-модулів: словозміни, транскрипції, синонімії, антонімії, фразеології (<http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>); онлайнною версією академічного тлумачного словника української мови в 11 томах, 1970–1980 (<http://sum.in.ua/s/navchaljnyj>) та ін.

Одним із ефективних інструментів формування конкурентоспроможного вчителя є навчально-методичний *блог* як своєрідний вебмайданчик відкритого освітнього простору. Варто наголосити, що в контексті лінгвометодичної підготовки майбутнього вчителя-словесника блог педагога – це не лише допоміжний електронний медіаресурс освітнього призначення, а й сучасна технологія для підтримання нових способів навчання. Прикладом такого блогу як дієвого ресурсу для формування лінгвометодичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури та їхньої інфомедійної грамотності є наш блог «Лінгвометодична майстерня українського філолога» [2, с.213-217]. Навчально-методичний потенціал блогодидактики

використовуємо за трьома основними напрямками: 1) стимулювання й мотивація професійно орієнтованої освітньої діяльності (через призму лінгводидактики) шляхом ознайомлення з блогами учителів-словесників, мовознавців, мовно-освітніх центрів, студентів-філологів; 2) організація і здійснення професійно орієнтованої освітньої діяльності на основі роботи з інформацією, уміщеною в блозі викладача, та інтегрованими в блог медіапродуктами (відеозаписи уроків, електронні словники, відеодайджести, відеословники, вебквести, копії фотографій, інфографіки та ін.) за допомогою QR-кодів, покликань на інформаційні джерела; 3) контроль чи самоконтроль професійно орієнтованої освітньої діяльності, зокрема шляхом написання в блозі коментарів, виконання вміщених у ньому тестових завдань/ ігор, які мають інструкцію, бали, рівні, відзначення перемоги/ програшу.

Аналіз власного педагогічного досвіду переконує, що інформаційно-пошукова, аналітично-інтерпретаційна і продуктивна робота студентів із блогом не лише підвищує мотивацію до освіти, а й змінює ставлення їх до лінгвометодичної підготовки, допомагає краще підготуватися до професійно-педагогічної практики, індивідуалізує освітній процес, робить його студентоцентрованим і водночас передбачає навчальну співпрацю та комунікацію.

Актуальним у сучасній освітній практиці є програмне забезпечення для проведення *відеоконференцій*, що в карантинних умовах дистанційного навчання будь-якої дисципліни стало базовим, – ідеться про такі програмні засоби, мобільні додатки, платформи, як Skype, Google Meets, Microsoft Teams, Zoom та ін. Ці інструменти буквально виручають освітян, бо за їх допомогою можна комунікувати в режимі реального часу, організувати лекції, практичні заняття, вебінари, науково-навчальні конференції, рольові ігри зі студентами «Учитель – онлайн-урок – учні». Особливо популярний Zoom, що в безкоштовній версії передбачає 40-хвилинні відеоконференції (до 100 осіб), роботу з дошкою, груповий чат на базі відповідної платформи, підтримує якісний відео- і аудіозв'язок та демонстрацію екрана. Доцільне

поєднання візуального і звукового модусів освітнього процесу лінгвометодичного спрямування за допомогою сервісу Zoom уявляє навчальний контент і посилює його синергетичний вплив на формування методичної компетентності майбутнього вчителя-словесника.

Як показує власний педагогічний досвід, дистанційне навчання (практичні, лабораторні роботи) зручно організувати за допомогою простого в застосуванні й доступного з різних гаджетів сервісу **Google Classroom**. Він становить собою оболонку, яку викладач доцільно наповнює різними матеріалами – це може бути інструктивний лист до виконання завдань, дидактичний текст, фрагмент уроку, навчальне відео, подкаст, QR-код, інфографіка, практичні завдання, тести, шаблони-заготовки, коментарі.

Віртуальна кімната Classroom не єдиний сервіс Google, що може застосовуватися для створення сучасного освітнього середовища та оптимізації навчального процесу. Зокрема, формуючи методичну компетентність у майбутніх учителів-словесників в умовах дистанційного чи змішаного навчання, використовуємо в освітньому процесі інші сервіси: **Google Forms** для створення тестів з методики навчання української мови, вікторин; інтерактивну дошку **Google Jamboard** для наповнення навчальним матеріалом, візуальним контентом; **Google Sites** для створення привабливих сайтів. При цьому варто наголосити, що для формування методичної компетентності майбутнього вчителя важливо використовувати не один додаток, а поєднувати різні додатки (сервіси) в освітній діяльності.

Як один із показників методичної компетентності майбутнього вчителя-словесника розглядаємо навички роботи зі створення інтерактивних вправ за допомогою сервісу **Learningapps**. Відповідно залучаємо студентів до створення інтерактивних вправ з української мови за різними шаблонами, які пропонує цей сервіс, це дає змогу осучаснити освітній процес.

Аби надати навчальній діяльності більшої інтерактивності й мотивувати студентів до педагогічного дискурсу ознайомлюємо їх із програмами, які працюють у режимі «Запитання – короткі відповіді» за принципом мозкового

штурму. Відповідно здобувачі вищої освіти опановують прості безкоштовні інструменти *Slido* і *AnswerGarden*, що уможливлюють розвиток комунікативної компетентності в дещо нетрадиційному форматі, оскільки актуалізують уміння задавати запитання аудиторії, голосувати в процедурі опитування, здатність отримати зворотний зв'язок, брати участь у дискусії, використовуючи зазначені онлайн-інструменти в умовах реального часу.

Один із показників методичної майстерності вчителя-словесника – мовленнєва творчість. Щоб структурувати цифрові наративи, студенти використовують платформу і водночас інформаційно-комунікаційний конструктор для довгих текстів *Tilda*. Відповідно пропонуємо студентам завдання творчого характеру, наприклад:

1. Використовуючи електронні ресурси, «зберіть» лонгрид з теми *«Як формувати громадянську компетентність в учнівській молоді на заняттях з української мови»* (елементи: широкоекранний заголовок; додавання інфографіки, хмари (теги) слів, відео, фото, використання цитат, QR-кодів, змінювання шрифтів та ін.). Підготовлений лонгрид розмістіть на онлайн-дошці *Padlet*.

2. Створіть груповий проєкт у формі мультимедійної історії (лонгриду) на одну з тем: *«Професійна діяльність учителя-словесника в умовах нової української школи»*, *«Подорож учителя-філолога в українську школу майбутнього»*. Для цього спочатку: 1) розподіліть ролі (сценарист, журналісти, фотограф, відеооператор, дизайнер, редактор та ін.); 2) обговоріть ідеї, образи, структуру історії; 3) намалюйте лонгрид тощо. Розмістіть мультимедійну історію на платформі *Tilda*.

Виконуючи завдання на створення мультимедійних історій (цифрових наративів) у межах занять лінгводидактичного спрямування, студенти вдосконалюють уміння пошуку інформації, її аналізу, оцінювання, інтерпретування й публічного представлення (презентації), набувають здатності глибше розуміти специфіку фахової підготовки, педагогічної комунікації, навчаються створювати медіатекст, зв'язувати його зі своїм

відрефлексованим досвідом і досвідом інших людей тощо. Також для створення студентами історій, коміксів доступним і зручним є онлайн-інструмент *Storyboard That*.

Підсумовуючи, робимо висновок, що в інформаційному суспільстві вчитель української мови і літератури не зможе мати методичного успіху, якщо не оволодіє популярними засобами ІКТ та інфомедійною грамотністю. Комплексне застосування предметно-методичної та інформаційно-цифрової компетентностей є однією із провідних тенденцій забезпечення якості сучасної освіти.

Проведене дослідження щодо використання засобів ІКТ для лінгвометодичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури переконує, що така підготовка має базуватися на поєднанні чотирьох компонентів: мовного, соціокультурного, комунікативного і технологічно-методичного. Формування мовно-методичної компетентності студентів-філологів на основі інтегрування засобів ІКТ в професійно-освітнє середовище, призначене для майбутніх учителів, модернізує рівень освітніх послуг у вищій школі, виробляє здатність добирати й використовувати сучасні ефективні методики і технології навчання, посилює розвивально-креативний потенціал підготовки конкурентоспроможних фахівців. При цьому виконання студентами творчих професійно орієнтованих завдань забезпечує відкритість освітнього процесу, наповнює його культуровідповідними й гуманістичними смислами.

Подальшого дослідження потребують питання методики використання електронних ресурсів для формування й розвитку інфомедійної грамотності в студентів-філологів, розроблення ефективних методів і методик використання ІКТ у мовно-методичній підготовці майбутніх учителів-словесників.

Література

1. Джурило Аліна. Освіта після пандемії Covid-19: засвоєні уроки та майбутні перспективи// Імплементация європейських стандартів в українські

освітні дослідження: Збірник матеріалів IV Міжнародної наукової конференції Української асоціації дослідників освіти (26 червня 2020 р.) / За ред. С. Щудло, О. Заболотної, Л. Загоруйко. Дрогобич : ТзОВ «Трек-ЛТД», 2020. С.51-53. URL: <http://www.uera.org.ua/sites/default/files/2020-11/60.%20UERA%20Conference%202020%20Proceedings.pdf> (дата звернення: 17.03.2021).

2. Кучерук О. А. Блог викладача як освітній медіаресурс та його роль у формуванні інфомедійної грамотності майбутнього вчителя-словесника // Інфомедійна грамотність – невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти : збірник статей / Редкол. : В. Ф. Іванов (голов. ред.) та ін. Київ: Академія української преси, IREX, Центр Вільної преси, 2021. С.210-217. URL: https://www.aup.com.ua/wp-content/uploads/2021/03/infor_gramot.pdf (дата звернення: 08.03.2021).

3. Кучерук О.А., Караман С.О., Караман О.В. Науково-освітні електронні бібліотеки у фаховій підготовці майбутніх учителів-словесників // Інформаційні технології і засоби навчання : електрон. наук. фахове вид. 2018. Том 65. №3. С. 152-165. URL: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt> (дата звернення: 17.03.2021).

4. Семенов О. Цифрові наративи в методичній підготовці майбутніх учителів української мови і літератури // Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. – Слов’янськ. 2017. Вип. 5. Ч. 2. С. 207-221. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/146507736.pdf> (дата звернення: 17.03.2021).

5. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»// Реєстр професійних стандартів. URL: <https://www.me.gov.ua/documents/detail?lang=uk-ua&id=22469103-4e36-4d41-b1bf-288338b3c7fa&title=restprofesiinikhstandartiv> (дата звернення: 17.03.2021).

